

Examensarbete

Hösten 2006

Lärarytbildningen

Skönlitteratur och Döden

**En undersökning om vad förskollärare anser om
skönlitteratur som redskap för barns
orientering i ämnet döden**

Handledare:

Carita Sjöberg Larsson

Författare:

Caroline Hellberg

Christina Sernham

ABSTRACT

Vårt syfte med denna uppsats är att som blivande förskollärare få mer kunskap om pedagogens åsikter på hur skönlitteratur kan fungera som metod inom ämnet döden. Döden är en naturlig del i livet, liksom skönlitteratur är en naturlig del i förskolan. Vilka åsikter har pedagoger om skönlitteratur som behandlar ämnet döden? Litteraturen behandlar olika aspekter kring skönlitteratur, döden, barnet och pedagogen. Författarna lyfter fram svårigheterna med ämnet döden samtidigt som de belyser möjligheterna med skönlitteraturen för att skapa en naturligare inställning till ämnet. Vi har under arbetets gång valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer på fyra förskolor i Skåne län, med fem olika pedagoger. Samtliga pedagoger har vi tidigare haft kontakt med i olika sammanhang. Vi har valt att intervjua dessa pedagoger då vi tror att vår tidigare möten med varandra kan bidra till en öppnare dialog inom ämnet. I vår diskussion behandlar vi litteraturen, resultaten och våra egna tankar för att besvara vår problemprecisering. Vi har kommit fram till att pedagogers uppfattning till skönlitteratur som behandlar ämnet döden är beroende av deras egen livserfarenhet och grundsyn till ämnet döden. Pedagogerna menar på att tillsammans med noga utvald skönlitteratur som behandlar ämnet döden kan man ge barnen ett redskap för att få en förståelse till döden.

Nyckelord: Döden, Förskola, Pedagog, Skönlitteratur, Lärande.

FÖRORD

Vi vill tacka samtliga pedagoger som vi har fått möjligheten att intervjua. Med era åsikter har vi nu erhållit en större kunskap inom ämnet. Utan er hjälpsamhet och deltagande, hade vårt arbete inte uppnått den helhet som den nu gör.

Vi vill även tacka vår handledare, Carita Sjöberg-Larsson, för rak och ärlig handledning som har fört oss framåt i vårt arbete.

Kristianstad, December 2006

Caroline Hellberg och Christina Sernham

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	5
1.1 BAKGRUND.....	5
1.2 SYFTE.....	6
1.3 UPPSATSENS STRUKTUR	6
2. LITTERATURGENOMGÅNG.....	7
2.1 BARN, SOCIALATION OCH LÄRANDE	7
2.2. BARNS FÖRSTÅELSE VID LÄSNING AV SKÖNLITTERATUR.	9
2.3. SKÖNLITTERATURENS SPRÅK OCH BUDSKAP.	10
2.4 DEN VUXNES ROLL	11
2.5 VÅRA PERSONLIGA REFLEKTIONER UTIFRÅN LITTERATURGENOMGÅNGEN.....	12
3. METOD.....	13
3.1 PROBLEM PRECISERING	13
3.2 LITTERATURSTUDIE.....	13
3.3 KVALITATIV METOD	14
3.4 URVAL AV FÖRSKOLOR.....	14
3.5 URVAL AV INTERVJUPERSONER	15
3.6 PILOTSTUDIE	16
3.7 GENOMFÖRANDE.....	17
3.8 HERMENEUTISK ANALYSMETOD	19
3.9 ETISKA ASPEKTER.....	19
3.10 METODKRITIK	19
4. RESULTAT	20
4.1. <i>Skönlitteraturens mångfald</i>	20
4.2 <i>Skönlitteraturens budskap</i>	21
4.3 <i>Språkets begrepp och funktion</i>	22
4.4 <i>Rädslans påverkan</i>	23
4.5 <i>Livserfarenhet</i>	23
4.6 <i>Slutsats</i>	24
5. DISKUSSION	25
5.1 SLUTSATS	27
5.2 SAMMANFATTNING.....	27
6. LITTERATURFÖRTECKNING	28
6.1 BÖCKER:.....	28
6.2 INTERNETKÄLLOR	29
6.2.1 <i>Artiklar:</i>	29
6.2.2 <i>Examensarbeten:</i>	29
6.2.3 <i>Laboration:</i>	29
7. BILAGA 1.....	30
7.1 BILAGA 2.....	31

1. INLEDNING

Under vår tid på Högskolan Kristianstad har vi utbildat oss till att lärare med inriktning mot Lek – Utveckling – Lärande. Detta är en nyare och bättre variant mot dåtidens förskollärare. Vi kommer, när vi är examinerade, att arbeta på förskolor med barnen i åldrarna 0-6 år. Vi läser just nu vår sista termin i utbildningen och har valt att skriva en c-uppsats om pedagogers syn på skönlitteratur som behandlar döden.

Vi har under utbildningen varit ute på olika Verksamhetsförlagda utbildningar, det vill säga vår praktik ute i verksamheten under våran studietid. Där har vi lagt märke till att många har skönlitterära böcker kring döden, dock har samtliga varit uppställda på platser där endast pedagogerna kan nå dem.

Detta har väckt vår nyfikenhet på vad pedagoger egentligen anser om skönlitteratur som behandlar ämnet döden. Vår ambition med detta arbete är att synliggöra hur pedagoger ser på skönlitteratur som behandlar ämnet döden.

1.1 Bakgrund

Ett av Utbildningsdepartementens (2003) mål är att pedagogen skall stödja barns tankar och funderingar om olika livsfrågor. Lpfö98 påpekar även vikten av att pedagogerna tillsammans med barnen utvecklar deras förmåga att reflektera och ta ställning inför olika livsfrågor. Detta betyder att pedagogerna har som uppgift att lyfta fram och arbeta kring olika livsfrågor.

Döden är en naturlig del i livet, men är döden ett naturligt ämne som behandlas i förskolan? I detta examensarbete kommer vi att undersöka vad pedagoger anser om skönlitteratur som behandlar ämnet döden. Vi kommer även att söka efter litteratur och ny forskning om ämnet för att få en bas att grunda vårt arbete på.

Vi anser personligen att oavsett hur mycket man som vuxen försöker glömma och gömma döden så kommer barn alltid ha funderingar och tankar kring döden. Detta understryker Johansson och Larsson (1976); i deras undersökning framkommer det att hela 90 % av barn i åldrarna 6-12år har tankar om döden.

Genom detta arbete kommer vi att studera olika författares resonemang inom området skönlitteratur, barn och döden. Vi väljer dock att lägga en stor vikt i de personliga intervjuer som vi har gjort med pedagoger för att lyfta fram vad de anser som skönlitteratur som behandlar ämnet döden.

När vi i arbetet benämner skönlitteratur så menar vi skönlitteratur för barn.

1.2 Syfte

Vårt syfte med detta arbete är att lägga fokus på pedagogens åsikter om hur skönlitteratur kan fungera som redskap inom ämnet döden.

Detta för att vi som blivande pedagoger ska ha fördjupad kunskap om hur man kan behandla ämnet döden med barn med hjälp av skönlitteratur.

1.3 Uppsatsens struktur

Uppsatsen kommer att delas in i fyra olika huvudkategorier: Litteratur, Metod, Resultat och Diskussion.

För att kunna besvara och diskutera vår problemprecisering på bästa sätt kommer vi att använda oss av olika avsnitt i Litteraturgenomgången, Metod delen och Resultat delen.

I litteratur- delen lyfter vi fram olika författares och forskares synvinklar och undersökningar inom vår problemformulering. I Metod- delen kommer vi att synliggöra våra val av arbetsformer. I Resultat- delen kommer vi att presentera vilka mönster vi har funnit i våra insamlade data . I diskussionen kommer vi att väva samman allt som har bearbetats

2. LITTERATURGENOMGÅNG

2.1 Barn, socialisation och lärande

Piaget som förespråkar kognitivism, anser att barns utveckling är relaterad till dess ålder. Piaget utvecklade sin teori om kognitiv utveckling när han studerade barns intelligens i olika åldrar. Där upptäckte han mönster som han tolkade till att barns kunskap är relaterat till deras ålder. Han menar att barn måste gå igenom vissa stadier i sin utveckling innan de kan gå vidare till nästa (Svedberg, 1997). Sträng och Persson (2003) menar att varje människa har en biologisk bas för lärandet genom hjärna, nervsystem och sinnen som är knutna till kroppen, men att det är det sociala och kommunikativa samspelet med omvärlden som påverkar och utvecklar varje individs personliga världsbild och kunskap.

Säljö (2005) påpekar att barn tar intryck av allt som de är med om. Erfarenheter som gör att de inte ska behöva börja om från början varje gång de stöter på något nytt, utan kan bygga på dessa tidigare erfarenheter. Han menar även på att för att lära sig något så måste det finnas en lärandesituation. Under en lärandesituation så lär man sig inte bara det som står på schemat, man lär sig även att uttrycka oss emotionellt, lär oss hantera konflikter och lär oss regler för socialt samspel.

Strasser (2005) tar i sin artikel upp hur barns förståelse om döden påverkas av barnets individuella mognad samt ålder. Hon menar att barn under 5 år har väldigt svårt att förstå innebörden av döden, då den är väldigt abstract för dem. Även Johansson och Larsson (1976) tar upp barns förståelse för döden i viss ålder. De skriver i sin undersökning om att mer än hälften av barnen i den yngre åldern, 4-6år, tror att endast gamla människor dör. De lyfter fram frågan om att alla ska dö för barnen. Det visar sig att majoriteten av barnen i undersökningen förstår att detta är fallet. Dock väljer en fjärdedel av barnen att tro att döden inte berör alla, särskilt inte de i sin egen åldersgrupp, utan utgör undantagsfall. Även Åkesson (1977) ställer sig bakom föreställningen av barnens tankar om att det endast är de gamla som dör och att barnens egen åldersgrupp är undantagen. Johansson och Larsson (1976) framhåller att barns förståelse kring döden ökar med åldern. Lindefors (1990) talar om hur man kan förebygga dödsångest och förnekelse senare i livet om man redan i tidig ålder talar om döden med barnen.

Rädsla och ångest inför döden är något naturligt och allmänmänskligt. Om vi ständigt blundar för döden och förnekar våra känslor, när vi tvingas möta döden, förstärks hela tiden vår dödsångest, så att det till slut blir omöjligt för oss att ens tänka på den egna döden. (Lindefors. 1990, s.46)

Kåreland (2005) tar upp att det finns ett samspel mellan barn och vuxna som hela tiden läses av och som enskild individ utgår hon sedan ifrån avläsningen och anpassar sig därefter. Detta stöds av Johnsson och Larsson (1976) som poängterar att barn läser av och utgår ifrån hur vuxna reagerar när olika ämnen berörs. Avläsning är avgörande för hur barnet kommer att hantera ämnet döden med sin omvärld. Författarna för på tal att barn har funderingar och tankar om döden, men att de i många fall inte vågar prata om det på grund av vuxnas reaktioner när ämnet berörs (Johansson och Larsson ,1976).

Ekvik (1993) tar upp om ärlighetens betydelse mot barn inom detta ämne. Han påvisar att felaktiga benämningar på dödens innebörd, såsom att den döde somnar eller reser iväg, kan ha förödande konsekvenser för barnet. Barnet tolkar orden bildligt och känner rädsla för att somna eller att andra ska ut och resa, då de tolkar detta till döden och att de inte kommer tillbaka. Lpfö98 (2003) tar upp pedagogens betydelse som förebild för barn. De menar att barn tar till sig etiska värden och normer som speglar den demokratiska omvärlden genom de vuxnas förhållningssätt (Utbildningsdepartementet, 2003).

Sträng och Persson (2003) lyfter fram socialisationens betydelse för dagens barn. De menar att barn påverkas och lär sig tolka omvärlden genom miljön de vistas i. Det sociokulturella perspektivet visar på en människa som är kommunikativ och som söker samspel med andra. De påpekar även två perspektiv inom sociokulturen, nämligen den primära socialisationen och den sekundära socialisationen. Den primära socialisationen grundas i den mindre gemenskapen, så som familjen och det är här de mest grundläggande kunskaperna skapas hos barnet. Här finns känslomässiga kopplingar till personer, regler och rutiner. I den sekundära socialisationen ligger fokus på utveckling och kunskap i lärande miljöer, förskolor och skolor. Där har barnet inte samma känslomässiga band till personerna runtomkring dem samt att reglerna och rutinerna ser annorlunda ut (Sträng och Persson, 2003).

Genom att barnet upplever båda dessa perspektiv breddar de sitt sociokulturella perspektiv. Detta betyder att barn lär sig av miljön runt omkring dem och att man på så sätt ger dem redskap att tolka omvärlden (Sträng och Persson, 2003).

2.2. Barns förståelse vid läsning av skönlitteratur.

Asplund Carlsson och Klerfelt (1994) påpekar att en pedagog hela tiden ser till barns förståelse av litteraturen, då de anser att det allt för ofta tas för givet att barn förstår litteratur eftersom den är avsedd till barn. Även Ekström (2004) påvisar vikten av att pedagoger är lyhörda mot barnens signaler vid läsning av skönlitteratur, då de inte alltid kan eller vill uttrycka sig verbalt.

Blomberg (1989) påpekar att det är viktigt att man avsätter gott om tid för dessa lästunder, så att man kan ta pauser i berättandet kan låta barnens tankar och frågor kring berättelsen komma fram. Hon menar att tiden även skall vara avsedd till förklaringar av ord för att öka barnens förståelse. Blomberg (1989) tar upp metoder som är lämpliga vid behandling av olika ämnen inom skönlitteratur. I särskolans läroplan (2003) belyses vikten av att främja varje barns förmåga att lyssna, läsa och kommunicera.

Blomberg (1989) menar att genom berättelser skapar barn med hjälp av sin fantasi bilder och förståelse för den lästa litteraturen. På så sätt utvecklar de en kreativ grogrund för sin fantasi. Litteratur fungerar som stimuli för barns fantasi. Svensson (1998) menar att genom språk utvecklar barn sitt kognitiva tänkande, det vill säga att barnen skapar sitt egna tankemönster.

Åkesson (1977) poängterar att det minsta vuxna kan göra för barn när de kommer med frågor kring döden är att lyssna på dem, försöka förstå deras behov och svara så ärligt som möjligt. Säljö (2005) påpekar att barn gärna vill efterlikna vuxnas agerande och därför är det oerhört viktigt att man som vuxen är medveten om sin påverkan på barnens egna agerande. Åkesson (1977) påpekar nämligen vikten av att vara ärlig, konkret och svara på just det barnet frågar om. Författaren menar att det är viktigt att komma ihåg att man inte behöver beröra mer än just det som de frågar om, då de menar att barnet kanske inte är redo för mer kunskap. Dock påpekar han även att orden man använder skall vara anpassade efter barnets ålder, så att de lättare förstår svaret och innebörden av det man förmedlar. Han poängterar även att vikten av att använda korrekt ord när det handlar om döden och dess innebörd, så att man inte använder omskrivningar som kan leda till missförstånd (Åkesson, 1977).

2.3. Skönlitteraturens språk och budskap.

Nettervik (1994) lyfter fram att barnlitteratur redan i barnbokens begynnelse, folksagorna, lyftes barnens uppfattning av deras verklighet i berättelserna. Hon skriver även hur viktigt det är att man som författare anpassar språket efter mottagaren. I just barnlitteratur bör man använda sig av ett enklare språk, meningsbyggnad och styckesindelningar. Allt detta för att främja barnens förståelse av berättelsens innebörd (Nettervik, 1994).

Amborn och Hansson (2002) hävdar att skönlitteratur stimulerar och utvecklar barns begreppsbyggnad och att barn får chans att bredda sitt livsperspektiv genom att tolka litteraturen genom sina egna erfarenheter.

Litteraturprofessorn och Barnlitteraturforskaren Nikolajeva (2000) betonar att illustrationer i barnböcker speglar illustratörens tankar om hur berättelsen skall uppfattas av läsaren och att illustratören påverkas av samhällsideal och tidsperioder i sina bilder som på så sätt vidare befordras till läsare (Nikolajeva, 2000). Bilderböcker förmedlar olika synsätt och ideologier som kan påverka och forma vår syn på verkligheten (Kåreland och Werkmäster, 1986). Bilder i skönlitterära böcker kan fungera som bra samtalspunkter under läsningen. Genom samtal kring bilder kan barnen själva bilda en uppfattning som kan bidra till att barn kan finna alternativa lösningar på problem i deras verklighet (Holmsen, 2005).

Åkesson (1977) anser att det barnet får uppleva i förskoleålder kommer att påverka och utveckla deras syn på bland annat livsfrågor och trygghet. Med detta tror han att barn som inte får prata och uppleva samtal om döden utvecklar en negativ process som försvårar barnets framtida möte med döden. Han förespråkar öppenhet och förtroende i samtalet mellan barn och vuxna, då han avser att barnen utvecklar större trygghet och mindre rädsla inför ämnet.

I Netterviks bok (1994) lyfts Sven Wernström åsikter kring barnbokens innehåll fram. Han menar att som författare är det viktigt att man inte lämnar läsaren i sticket, utan att man vägleder dem fram till lösningen på berättelsens problem. I Sandströms (1997) artikel berättar Litteraturprofessorn och barnlitteraturforskaren Nikolajeva att barnlitteraturens status håller på att höjas till den vuxnas kulturella litteratur nivå. Gränsen mellan barnlitteratur och vuxenlitteratur har nu mer blivit hårfin. Hon hävdar att text och bild i barnlitteratur blir mer och mer avancerat. Hon anser att författare till barn litteratur numera lägger ner tid och kraft

på att involvera både barn och vuxna i berättelsen, vilket gör att både barn och vuxna agerar som mer aktiva mottagare (Sandström, 1997).

Nettervik (1994) beskriver hur litteratur påverkar barns liv. Hon menar att läsning och massmedia utgör en del av barns erfarenheter och på så sätt påverkas barnen utav dem. Detta gör att barns grundställning till livet präglas av just den litteratur de kommer i kontakt med och hon påvisar då barnbokens möjligheter till påverkan. Därför anser hon att det är oerhört viktigt att man samtalar med barnen om böckernas olika innehåll och innebörd. Holmsen (2005) menar att skönlitterära böcker med bilder i kan ge barnen en möjlighet att associera eller identifiera sig själva med berättelsen och på så sätt utveckla en större kunskap inom olika livs områden. Även Utbildningsdepartementet (2003) tar upp förskolans uppdrag att arbeta för att varje barn skall utveckla sin egen förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar.

2.4 Den vuxnes roll

När vi själva befinner oss på avstånd från döden, är det lättare för oss att tala om den, och det är lättare för barnen att vänja sig vid tanken på döden, innan de chockartat drabbas av den på nära håll. (Åkesson, 1977, s. 2)

Gustavsson (2006) tar i sitt arbete upp om barns rädslor, att en vuxen bör möta barns alla känslor och tillåta dem att vara ledsen, rädd och förtvivlad. Som vuxen är det viktigt att visa barnen en trygghet genom att finnas hos dem. Tyvärr möter en del vuxna barnens rädslor med nonchalans, vilket gör att barn inte vågar lite på sina känslor och på så sätt blir osäkra och mer rädda. I hennes samtal med socionom Jenny Gren påvisar hon vikten av att barn möter motgångar och rädslor. Det är nämligen genom dem som barnen utvecklar ett sätt att hantera framtida motgångar och på så sätt växer de som människor. (Gustavsson, 2006)

Läraren skall utgå ifrån varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.
(Lärarnas riksförbund, 2003, sid. 22)

Åkesson (1977) hävdar att det är den vuxnes grundinställning till döden som avgör vilken inställning barnet kommer att få senare i livet. Därför förespråkar han att man som vuxen tar

chansen innan döden inträffar att fundera ut sin egen grundsyn kring just döden och vad ens egna känslor förmedlar till barnen. Enligt Ekvik (1990) måste pedagogen själv kunna hantera ämnet döden för att sedan kunna arbeta kring ämnet med barnen. Pettersen (1987) skriver om hur han anser att pedagogens kunskaper och erfarenheter skall ligga som grund inom arbetet av olika ämnen. På så sätt kan man tillsammans med barngruppen vidareutveckla ämnet. Dyregrov och Raundalen (1995) och Ekvik (1993) tar upp vikten av att man som pedagog kan se vilken tillgång litteratur är när man berör ämnet döden. De menar även att pedagoger borde vara mer utbildade inom ämnet så att de på ett naturligare och på ett mer förberett sätt kan möta barnens tankar och frågor om just döden.

Det är bättre att man som vuxen är förberedd inom ämnet när barnen kommer med sina frågor, för när de väl kommer så är betänketiden knapp. Åkesson (1977) och Kåreland (2005) belyser vikten av att ha litteratur som är anpassad till olika sammanhang tillgänglig. Barn har frågor om olika saker och de kan komma när som helst och då är det bra att ha något att ta till (Kåreland, 2005).

Säljö (2005) menar på att alla människor tar efter varandra på ett eller annat sätt. När man är vuxen har man lättare för att ta efter egenskaper som passar in på en själv, men som barn vill man bara göra som vuxna gör, och tar efter det mesta som vuxna gör. Detta betyder att om man som vuxen inte pratar om döden så tar barnen efter det beteendet. (Säljö. 2005)

2.5 Våra personliga reflektioner utifrån litteraturgenomgången.

I litteraturgenomgången har vi behandlat både den kognitiva och det sociokulturella perspektivet på barns förståelse. I det kognitiva perspektivet belyses barnens olika förståelse i olika åldrar. Detta ger en inblick och förberedelse för pedagogen. Dock anser vi att det sociokulturella perspektivet är det viktigaste. Det är här man kan urskilja individernas olika erfarenheter och hur detta påverkar deras förståelse. Vi finner det viktigt att man ser båda perspektiven och på så sätt bildar en helhet i synen på barns förståelse.

Skönlitteratur är en stor del i barnens samhälle. Det är i böckernas värld som barn kan reflektera och knyta an till figurer och händelser. Skönlitteratur stimulerar barnens fantasi, språk och begreppsförståelse. Det är genom skönlitteratur som barn bildar sig en egen uppfattning om olika händelser och ämnen. Vi tror att det är i samspel med det sociokulturella

perspektivet som barn grundar sina egna värderingar och världsbild. Skönlitteratur påverkar barn i allra högsta grad. Statusen har blivit högre och författare till skönlitteratur till barn har blivit mer avancerat. Nu mera är denna skönlitteratur inte endast riktad till barnen utan även till de vuxna. Detta märker vi genom ett mer nyanserat språk, mer kulturella bilder som visar dagens samhälle och fokuset till både barn och vuxna. Vi anser att bilderna i skönlitteratur har en större roll i dagens samhälle. Det är med hjälp av dem som barnen kan knyta an texten till egna erfarenheter och på så sätt bilda en egen uppfattning inom området. Genom samtal om bilderna kan barn få en större kunskap och förståelse som kan hjälpa dem i verkligheten.

Under litteraturens genomgång har vi uppfattat en särskilt viktig ståndpunkt inom skönlitteratur som behandlar ämnet döden. Detta är ärligheten. Vi vill belysa pedagogens ärlighet mot sig själv, att man tar chansen att rannsakar sin egen syn och förhållningssätt till döden. Vi vill även framhålla vikten av att benämna döden på ett korrekt sätt för att undvika missförstånd hos barn. Detta för att främja ett öppet och ärligt samspel med barnen när man behandlar en bok som är inriktad på döden. Vi tror starkt på att bemöta barns känslor om döden på ett tillåtande sätt i en trygg miljö. Vi anser nämligen att barn blir starkare och tryggare individer om de får lov att möta motgångar och känslor i samspel med en lugn vuxen.

Döden kan vara ett svårt ämne att belysa för barn och vuxna, dock är första steget att våga.

3. METOD

3.1 Problem precisering

Hur ser pedagoger på skönlitteratur som behandlar ämnet döden?

3.2 Litteraturstudie

Denscombe (2000) tar upp olika roller kring litteraturstudier. Forskaren får en djupare förståelse för arbeten som tidigare gjorts inom samma områden. Detta leder till att forskaren får insikt i problemområden, väsentliga frågor samt brister inom ämnet. Han belyser även att läsaren kan få en förkunskap kring forskarens litteraturbas. Vi är medvetna om att den litteratur som vi har behandlat är i många fall baserade på studier och undersökningar kring

begreppet döden samt skönlitteratur, En stor del av den litteratur som vi har behandlat är skrivet redan på 70-80 talet. Vi har ändå valt att använda oss av denna litteratur, då vi finner den relevant för uppsatsens problemformulering, trots att den är av det äldre slaget. Vi har även vävt in nyare studier i form av litteratur och aktuella undersökningar i vår uppsats. Dock vill vi påpeka att denna uppsats inte är en slutgiltig resumering kring ämnet, utan en vidareutveckling kring ämnet. Via litteraturgenomgången blev vi medvetna om vilka frågor vi vill arbeta kring för att uppnå vårt syfte.

3.3 Kvalitativ metod

Målet med kvalitativ forskning att lyfta fram människors olika tolkningar och förståelse kring det ämne som behandlas (Denscombe, 2000). Detta kan synliggöras genom kvalitativa intervjuer, där forskare och informator tillsammans skapar en dialog inom ämnet med hjälp av följdfrågor. Det är även troligt att om de som blir intervjuade redan har en förkunskap inom ämnet samt har fått möjligheten att förbereda sig kan ge kvalitativa intervjun ett bättre djup inom forskningen (Patel och Davidsson, 2003). Även Denscombe (2000) understryker värdet som intervju personerna har i form av kunskap inom ämnet som man söker lärdom om.

En intervju ett personligt möte mellan forskare och informator. En personlig intervju består av två personer medan en gruppintervju består av fyra till sex personer. Dock finns det en risk vid gruppintervjuer att någon person blir nertystad på grund av en mer dominant person i gruppen. (Denscombe, 2000).

Vid en semistrukturerade intervju har forskaren lagt en grund med frågor som skall fortlöpa under intervjun. Med hjälp av dessa frågor kan den som blir intervjuad få möjligheten att dela med sig av personliga tankar och åsikter i frågorna kring ämnet. Genom att hålla frågorna öppna ger detta den intervjuade möjligheten att utveckla sina svar (Denscombe, 2000).

3.4 Urval av förskolor

Våra intervjuer kommer att ske på fyra olika förskolor. Detta betyder att vi intervjuar fem pedagoger från två av pedagogerna A och B, arbetar på samma förskola medan de övriga pedagogerna C, D och E arbetar på olika förskolor. Dock arbetar ingen av pedagogerna på samma avdelning när intervjuerna har skett. Vårt val av förskolor grundar vi i dels hänsyn till

vår tidsaspekt samt tidigare kännedom av samtliga förskolor och anser att dessa passar bra till vår uppsats innehåll. Dock ligger dessa förskolor i tre olika kommuner, detta för att ge ett bredare perspektiv bland pedagogernas åsikter.

I förskola ett arbetar Pedagog A och Pedagog B. I förskola två arbetar Pedagog C. I Förskola tre arbetar Pedagog D. I förskola fyra arbetar pedagog E. Dock kommer två av intervjuerna ske i pedagogernas hem då en av dem är mammaledig och den andra har valt att ställa upp på intervjun efter arbetstid. Samtliga förskolor finns i Skåne län.

3.5 Urval av intervjupersoner

Pedagog A.

Hon är förskollärare som har varit verksam pedagog i fem år. Hon arbetar på en småbarnsavdelning. Hon har tidigare arbetat på en syskonavdelning där hon även har läst skönlitteratur som behandlar ämnet döden för barn. Därför anser vi att vi kan få intressanta svar ifrån hennes tidigare erfarenheter.

Pedagog B.

Hon är förskollärare som har varit verksam pedagog i nio år. Hon arbetar just nu på småbarnsavdelning, men har även varit verksam på syskonavdelningar. Hon har tidigare aldrig läst skönlitteratur som behandlar ämnet döden för barngrupp, trots att förskolan hon arbetar på har en skönlitterär bok inom ämnet. Dock är hon väldigt nyfiken och intresserade av dessa skönlitterära böcker. Vi tror att hennes svar kommer att ge oss givande inblick i pedagogers åsikter om dessa skönlitterära böcker innan de har behandlats i barngrupp.

Pedagog C.

Hon är förskollärare som har varit verksam pedagog i 10 år. Hon arbetar på en syskonavdelning. Vi har tidigare varit i kontakt med henne i form av verksamhets förlagt utbildning. Hon har visat en kreativ och god pedagogik i sitt arbete som förskollärare. Hon har även läst skönlitterära böcker som behandlar ämnet döden för barngrupp. Vi anser att hon kan bidra med intressanta svar inom detta ämne.

Pedagog D.

Hon är förskollärare som har varit verksam i tjugosju år. Hon arbetar för tillfället på småbarnsavdelning, men har tidigare arbetat både på syskonavdelningar samt 1 – 5 års avdelning. Vi tror att hennes långa erfarenhet inom förskolans allra åldrar kan ge oss intressanta perspektiv inom ämnet.

Pedagog E.

Hon är förskollärare som har varit verksam i två år. Hon arbetar för tillfället med en syskongrupp, där barnen är i åldrarna 3 – 5 år. Vi tror att hennes nytänkande kan ge ett bra perspektiv till vårt arbete. Hon har även läst skönlitteratur som behandlar ämnet döden i sin barngrupp.

Samtliga pedagoger har vi tidigare haft kontakt med under vår verksamhetsförlagda utbildning. Några har varit våra handledare och andra har varit kollegor under den verksamhetsförlagda utbildningen. Vi har valt att tillfråga dessa pedagoger för våra intervjuer då vi tror att vår tidigare kännedom om varandra kan bidra till en öppnare dialog inom ämnet, då vi är medvetna om att ämnet kan vara känsligt, vilket kan medföra en viss osäkerhet hos pedagoger.

Alla fem har läst skönlitteratur som behandlar ämnet döden innan våra intervjuer har genomförts. Dock skall det poängteras att alla pedagogerna inte har arbetat med ämnet i barngrupp.

Dessa pedagoger erhöll vårt informationsblad (Bilaga 2) samt intervjufrågor (Bilaga 1) innan vi intervjuade dem. Detta för att ge dem en chans att förbereda sig samt att ta ställning till de olika frågorna och de etiska förhållningssätt.

Vi anser att de pedagoger som vi har valt ut ger oss en bra validitet i vår undersökning, då vår problemprecisering riktar sig till verksamma pedagoger i Förskolans verksamhet.

3.6 Pilotstudie

I Patel och Davidsson (2003) beskriver pilotstudies innebörd. De menar att en pilotundersökning är ett bra sätt för att kontrollera intervju frågornas bredd och tänkbara svar.

Denna studie genomförs på en eller två personer i ett mindre perspektiv (Patel och Davidsson, 2003).

Vår pilotstudie genomfördes på en pedagog på en förskola i Skåne län. Denna intervju tog ca 40 minuter.

3.7 Genomförande

Vi valde att använda oss av intervjuer för att samla in relevant och användbar data till vår problemprecisering. Denscombe (2000) menar att intervju är en lämplig metod om man vill undersöka emotioner, erfarenheter och känslor. Vi startade med att utveckla intervjufrågor som skulle vara så öppna som möjligt för att på så sätt ge intervju personen möjligheten att utveckla sina svar efter som vi skulle arbeta utifrån ett semistrukturerade intervjuer. Denscombe (2000) hävdar just att de semistrukturerade intervjuerna ger den som blir intervjuad chansen att utveckla sina personliga synpunkter inom ämnet. Därefter började vi att leta efter lämpliga pedagoger som vi kunde intervju. Dock ansåg vi det väldigt viktigt att vi hade en viss kännedom om våra intervju personer, så som att de var öppna, ärliga och trygga i sin pedagog roll och för ämnen som döden, för att vi skulle nå önskat resultat av vår undersökning.

Fem pedagoger tillfrågades om de ville ställa upp på en intervju om pedagogers syn på skönlitteratur om behandlar ämnet döden. Samtliga tackade ja och vi bokade därefter tid och plats för våra intervjuer. Denscombe (2000) lyfter fram flera positiva fördelar med en personlig intervju. Han menar att personliga intervjuer är lättare att arrangera, man har en och samma källa samt att man som forskare har bättre kontroll över intervjun när man har personliga intervjuer (Denscombe, 2000). Tre intervjuer skedde på pedagogernas arbetsplats. I dessa tre fallen satt vi i ostörda rum med den enskilda pedagogen. De två andra intervjuerna skedde i de båda pedagogernas hem. Vid dessa båda enskilda intervjuerna är deras barn med i rummen. Intervjuerna tar mellan 30 – 50 minuter.

Vid samtliga intervjuer deltog vi båda för att utveckla en gemensam syn och grund för data insamlingen. Vid varje intervju är det en av oss som intervjuar medan den andra sitter och för anteckningar om pedagogens svar. Dessa roller har byts vid varje intervju tillfälle, så att båda får samma chans till att intervju och anteckna. Under alla intervjuer har vi använt en diktafon

för att bevara ett korrekt råmaterial som med hjälp av anteckningarna skapar en bra data grund att utgå ifrån. Denscombe (2000) tar upp att diktafon är en standardmetod för att bevara intervjuer.

Efter avslutade intervjuer valde vi att bearbeta vårt insamlade data genom att skriva av intervjuerna ordagrant för att skapa ett korrekt råmaterial som vi kunde arbeta utifrån. Därefter sammanställde vi dessa råmateriella intervjuer för att skapa en tydlig, lättläst och relevant inblick i intervjuerna. Denscombe (2000) hävdar att trots att transkription är en tidskrävande metod så ger det ett råmaterial som är lättare att bearbeta samt en ytterligare inblick i intervjun.

Därefter skrev vi ihop en sammanfattning av varje pedagogs intervju för att få en tydligare bild av intervjupersonens åsikter, som vi sedan jämförde med de andra pedagogernas. Genom jämförelser mellan pedagogernas personliga intervjuer skapade vi en gemensam sammanställning inom varje intervjufråga, just för att se likheter, skillnader och mönster i materialet. Patel och Davidsson (2003) menar att det är en fördel att använda sig av mönster i den insamlade data. På så vis kan man kategorisera in dem under väl valda kapitel, vilket gör det lättare för läsaren att ta del av informationen som har uppkommit. (Patel och Davidsson, 2003)

Med hjälp av de enskilda intervjuerna och de gemensamma jämförelserna kunde vi börja leta efter mönster inom materialet. Vi startade med att välja ut tre stora mönster: Barn, Pedagog och Skönlitteratur.

Därefter tog vi åter igen de enskilda intervjuerna, de gemensamma jämförelserna och de tre stora mönster avsnitten för en vidare granskning efter mer ingående mönster. Vi fann följande mönster som visar innebörden i råmaterialet och detta blev resultatets fem olika avsnitt:

- Skönlitteraturens mångfald
- Skönlitteraturens budskap
- Språkets begrepp och funktion
- Rädslans påverkan
- Livserfarenhet

3.8 Hermeneutisk analysmetod

I den hermeneutiska cirkeln går man mellan delar och helhet. Detta innebär att man som forskare startar med att läsa igenom det insamlade materialet för att skapa sig en allmän överblick. Därefter går man studerar man bitarna i helheten för att kunna skapa en djupare förståelse för att därefter kunna gå tillbaka till helheten med full förståelse. Man studerar även den enskilda intervjun helheten av intervjuerna. Detta för att analysen av intervjuerna skall behålla och lyfta fram de personliga åsikterna i de olika intervjuerna och på så sätt skapa förståelse (Kvale,1997).

3.9 Etiska aspekter

Patel och Davidsson (2003) påpekar vikten av att man som forskare har funderat över de etiska dilemman som kan uppkomma för de medverkande under intervjuerna. Därför menar de att det är av stor vikt att behandla individens integritet med stor respekt och anonymitet.

Det är oerhört viktigt att man informerar de deltagande om syftet med studien samt hur materialet kommer att bearbetas. De skall vara införstådda i att materialet från intervjuerna endast kommer att användas till det bestämda syftet och därefter kommer de insamlade materialet att förstöras (Patel och Davidsson, 2003).

3.10 Metodkritik

I vårt arbete belyser vi relevant litteratur. Dessa har vi vägt emot varandra och den gamla litteraturen är i vissa aspekter fortfarande aktuell och har bidragit mycket till vårt arbete.

Litteraturen i fråga är ifrån 1976 och sträcker sig fram till 2006. Vi framhåller än en gång att trots att det är trettio år emellan litteraturen så finner vi den relevant för vårt arbete.

I den litteratur vi har hittat har det inte funnits någon antydning om att döden inte skall behandlas.

När vi har refererat till Sven Wernström i Nettervik (1994) så har vi försökt att hitta en närmare källa. Dock har detta inte varit en möjlighet då han är nämnd i person – och titel registret och inte i referenslitteraturen.

I de intervjuer som vi har haft med fem förskollärare så har vi valt att intervjua personer som vi har stött på under vår Verksamhets Förlagda Utbildning. Vi har valt att intervjua personer som vi har viss kännedom om då vi tror att detta gör att intervjupersonerna känner sig mer avslappnade och blir mer öppna i sina svar inom detta ämne. De personer som Christina har stött på under sin VFU har Caroline intervjuat, och vise versa. Detta för att undvika att det blir ett intimt samtal eller en felkälla.

4. Resultat

Efter bearbetning av vår datainsamling kommer vi nu att presentera vårt material i fem avsnitt. Patel och Davidsson (2003) menar att med hjälp av avsnitt är det enklare för läsaren att ta del av den insamlade materialet.

De följande avsnitten är:

Skönlitteraturens mångfald, Skönlitteraturens budskap, Språkets begrepp och funktion, Rädslans påverkan och Livserfarenhet.

4.1. Skönlitteraturens mångfald

I vår undersökning bland olika pedagoger finner vi att pedagogerna anser att döden är ett naturligt ämne som skall behandlas på ett varsamt sätt. Detta för att utveckla barns inställning till döden på ett naturligare sätt. Skönlitteratur som behandlar ämnet döden ger även barnen en förståelse om vad döden innebär och kan hjälpa dem att relatera till sina egna känslor och funderingar. Genom skönlitteratur kan pedagoger hjälpa barn att utveckla en personlig uppfattning och tro om dödens innebörd och vad som sker efter döden.

Informatörerna anser att skönlitteratur är ett bra verktyg i många aspekter i förskolans vardag. De tar som exempel upp hur skönlitteratur fångar barns intresse genom väl illustrerade bilder och barnanpassad text. De menar att genom samspelet mellan bilder och text kan barn få en förförståelse för döden, utan att ha varit med om den själv. De belyser även att barns språkinläring främjas samt att de tränar på det sociala samspelet, då de sitter tillsammans i lässtunden. Skönlitteraturen öppnar även dörrar för barnen och pedagogerna att föra diskussioner kring olika ämnen, så som döden och livsfrågor.

Informanterna tar även upp att skönlitteratur kan fungera bra som en startpunkt inom olika teman, men även att det kan vara något som hjälper till att lyfta fram temat mitt i processen. De påvisar att skönlitteratur kan vara särskilt bra när man skall behandla ämnen som döden. Den kan då fungera som en inkörsport om man tycker att döden är ett svårt ämne att ta upp bland barnen.

Informanterna har olika åsikter om när skönlitteratur som behandlar ämnet döden skall användas i barngruppen. Fyra av fem pedagoger anser att skönlitteratur som behandlar ämnet döden skall användas i vardagen som vilken skönlitterär bok som helst. De anser nämligen att detta främjar barns naturliga uppfattning av döden. En av fem pedagoger tycker att man endast skall läsa skönlitterära böcker som behandlar ämnet döden när döden har inträffat så att det påverkar barngruppen.

Alla fem pedagogers åsikter överensstämmer när det kommer till läsmiljöns funktion. De anser nämligen att läsmiljön skall vara densamma, dock har de lite olika argument för detta. De pedagoger som anser att skönlitterära böcker ska behandlas i vardagen menar på att det är viktigt att man behåller samma läsmiljö som med övrig skönlitteratur, detta för att främja naturlig syn på döden samt att denna miljö kan ingiva en trygghet. Två av pedagogerna anser att om läsmiljön när man skall behandla en skönlitterär bok om döden, är risken stor att pedagogerna sätter sin egen personliga prägel på ämnet, detta genom att förmedla sina egna känslor och uppfattning om ämnet istället för att låta barnen utveckla en egen syn och uppfattning av döden. Pedagogerna som anser att denna skönlitteratur endast ska behandlas när döden har inträffat förespråkar även en naturlig läsmiljö. Hon poängterar dock att om barnen har upplevt en begravning, så kan man anordna en särskild läsmiljö för detta tillfälle.

Alla fem pedagogerna tycker att man kan använda sig av skönlitteratur i samtal med barnen. Den fungerar som en bar startpunkt vid samtal om döden, men skönlitteratur fungerar även i andra sammanhang.

4.2 Skönlitteraturens budskap

Pedagogerna uppfattar att skönlitteratur som behandlar ämnet döden kan öppna barns förståelse och synliggöra dödens innebörd på ett barnanpassat sätt. En av pedagogerna lyfter fram sin tro på att författarna till de skönlitterära böcker som behandlar döden, ”skalar av” och förenklar dödens innebörd så att barn kan uppfatta det på en anpassad nivå för barn. Dock

är några pedagoger osäkra på barn verkligen kan uppfatta den riktiga innebörden med döden, att personen i fråga aldrig mer kommer tillbaka. De tror att döden är så pass abstract för barnen att de inte kan uppfatta helheten i dess innebörd. Skönlitteratur som behandlar ämnet döden kan ge barnen en mer naturlig erfarenhet och syn på döden om ämnet tas upp i förskolan. Genom skönlitteratur kan barnen få en ”inblick” i döden och på så sätt få erfara hur de kan hantera dödens olika känslor, upplevelser och så vidare. Dock poängterar pedagogerna vikten av att ge barnen möjligheten att personligen utveckla en egen syn och tro på döden och livet efter döden med hjälp av skönlitteratur och inte endast av vuxnas redan utvecklade uppfattning.

De fyra pedagoger som har läst skönlitteratur som behandlar döden har upplevt att barnen lätt knyter an till berättelsens innehåll och hänvisar till personliga erfarenheter. De tror även att barnen lättare kan förstå sina känslor och funderingar kring ämnet med hjälp av skönlitteratur som behandlar döden.

Skönlitteratur som behandlar ämnet döden väcker mycket olika känslor och tankar hos både vuxna och barn. Pedagogerna som vi har intervjuat uppfattar att dessa böcker väcker en nyfikenhet till att vilja veta mer, frågor och funderingar, känslor och de kan även väcka trevliga minnen till liv.

4.3 Språkets begrepp och funktion

Pedagogerna tar upp vikten av att använda korrekt ordval när man benämner döden för barn. De menar att många vuxna benämner döden felaktigt i hopp om att detta skall mildra dödens innebörd. Detta kan möjligen leda till förvirring, rädsla och oro vid olika situationer, beroende på vad som är sagt till barnen. De vill inte glömma bort att barn uppfattar ord på ett annat sätt än vi vuxna.

Pedagogerna lyfter även fram vikten av att läsa igenom skönlitteraturen själva innan den läses i barngrupp. Det finns flera fördelar med detta moment menar pedagogerna som får en chans att reflektera över och diskutera innehållet med sina arbetskollegor. Detta kan vara en grund för en utveckling av deras gemensamma grundsyn på döden i förskolan. Momentet kan även bidra till att pedagogerna har chans att nivåanpassa skönlitteraturen till barngruppen samt att analysera innehållet. Detta för att få en insikt i vad barnen preliminärt kan uppfatta av innehållet.

Slutligen anser pedagogerna att barn i åldern 4-6 år kan vara mogna att ta till sig skönlitteraturen som behandlar ämnet döden, men att de också skall se till barnets individuella mognad och personliga ryggsäck.

4.4 Rädslans påverkan

Pedagogerna anser att vuxnas egen osäkerhet och rädsla för döden påverkar dem i den utsträckningen att de inte vågar möta barns tankar och funderingar om döden. De tror att vuxna har utvecklat många förutfattade meningar om döden och hur den skall behandlas i livet, vilket även kan ha skapat en rädsla hos de vuxna.

Pedagogerna är alltid en förebild för barn i verksamheten och att det är självklart att deras egen inställning till döden påverkar barnen. Om en vuxen undviker ämnet döden så lär barnen sig det också och kommer inte gärna att prata om döden.

Vuxnas rädsla för döden påverkar barn i den grad att de har svårigheter att prata om döden, vilket leder till att barnen inte får distans till sina känslor och funderingar om döden. Pedagogerna tror på så sätt att detta kan leda till att barnen själva kan få svårigheter att prata om ämnet.

Samtliga pedagoger anser att det är tillåtet att visa känslor inför barnen. Döden är ett ämne som berör många och ofta är det mycket känslor som väcks till liv när ämnet berörs. Dock bör en vuxen tänka på sin pedagogroll och inte låta känslorna ”gå över styr”.

Pedagogerna i övrigt tar även upp att de tror att barn har en mer konkret syn på döden, vilket gör att deras frågor är enklare. Därför skall en pedagog inte vara rädd för barnens frågor utan verkligen lyssna av vad det är de vill ha svar på och efter bästa förmåga ge dem det, men tänka på att inte ge dem mer svar än det som frågan berör, då de antagligen inte är mottagliga för mer information.

4.5 Livserfarenhet

Pedagogerna tror att deras personliga syn och förhållningssätt påverkar barnen. Därför är det viktigt att som pedagog har rannsakat sin personliga och pedagogiska syn på ämnet döden, för att sen kunna finna en balans mellan dessa båda. En av pedagogerna påpekar att det alltid finns en koppling mellan dessa båda aspekter.

De lyfter då fram vikten av sin egen livserfarenhet inom ämnet som den allra viktigaste förkunskapen inom detta ämne. Det är livserfarenheten som ligger till grund för svaren på barns frågor om funderingar på döden. De vill även påpeka hur otroligt viktigt det är att som pedagog vara ärlig, naturlig och lyhörd för barnens intressen. Detta för att kunna erkänna för sig själv och för barnen att man inte har alla svar och vara villig att tillsammans söka svar.

4.6 Slutsats

Vi upplever en positiv inställning hos pedagogerna till skönlitteratur som behandlar ämnet döden. De lyfter fram skönlitteratur som redskap som kan fungera i många olika aspekter för både pedagog och barn, så som språkutveckling, socialt samspel, förståelse kring olika ämnen och så vidare. Nettervik (1994) lyfter fram just hur skönlitteratur inverkar på barns erfarenheter och hur det påverkar dem. Hon menar att den skönlitteratur som barn kommer i kontakt med påverkar deras individuella grundinställning till livet. (Nettervik, 1994)

Vi ser även hur viktigt pedagogerna anser att det är med en egen personlig syn på döden. De menar att detta påverkar pedagogens personliga förståelse och förhållningssättet till döden i skönlitteratur. De menar att om man som vuxen är öppen och ärlig mot barnen ger man dem chansen att utveckla sin egna personliga föreställning om döden och dess innebörd. De anser att detta kan skapa en naturligare inblick i dödens innebörd med minskad rädsla och mer trygghet inom ämnet. De hävdar att med hjälp av skönlitteratur som behandlar ämnet döden får de en bro mellan barn och pedagoger som kan fungera som en öppning för samtal om ämnet.

5. DISKUSSION

Samtliga fem pedagoger anser att barn i åldern 4 – 6 år är kognitivt mogna att ta del av skönlitteratur om döden, samtidigt påpekar de att man alltid skall se till barnens individuella mognad samt personliga erfarenheter. Detta stöds av Johansson och Larsson (1976) som har gjort en undersökning av barn i 4 – 6 års ålder om deras förståelse av döden som visar att barn har en rak och ”enkel” syn på döden. Detta anser vi tydliggör att barn i förskole åldern kan vara mogna för att ta del av skönlitteratur som behandlar ämnet döden utan att de har erfarenheter av att den har inträffat. Har barn egna erfarenheter av döden så är det oavsett ålder viktigt att se till barnets behov av att tala om döden.

I litteraturen behandlar vi både det kognitiva perspektivet och det sociokulturella perspektivet. Det kognitiva perspektivet har vi valt att belysa då detta i många fall överensstämmer med pedagogernas åsikter. Svensson (1998) påvisar att barns kognitiva tänkande utvecklas med hjälp av språk, och genom detta utvecklar barn ett eget tankemönster. Vi förstår att pedagogerna i många fall lutar sig åt det kognitiva perspektivet, dock skall det tilläggas att de inte endast tillämpar detta synsätt, utan att det samspelar med det sociokulturella perspektivet. Vi ser möjligheterna med dessa två perspektiv i samspel med varandra. Det kognitiva perspektivet kan tydliggöra barn förståelse och mognad i relation till deras ålder, medan det sociokulturella perspektivet hänvisar till barns förståelse och mognad genom erfarenheter och miljö. Vi upplever att ett samspel mellan dessa båda perspektiv i förskolan kan ge barn möjligheten en flexibel och anpassad lärande miljö.

Skönlitteratur som redskap har många olika möjligheter i förskolans verksamhet. Genom skönlitteratur får barn en språklig träning, socialt samspel och en tydligare inblick i ämnen som skönlitteraturen behandlar. Genom välillustrerade bilder och barnanpassad text ökar barns insikt i skönlitteraturens innehåll. Holmsen (2005) menar att bilder i skönlitterära böcker kan fungera som bra samtalspunkter under läsningen. Genom samtal kring bilder kan barnen själva bilda en uppfattning. Detta kan bidra till att barn kan finna alternativa lösningar på problem i deras verklighet (Holmsen, 2005).

Pedagoger spelar en stor del i utvecklingen av barns förståelse av döden. Detta som goda förebilder för barn, både i vår användning av språket och i vårt agerande. Därför är det

avgörande hur barns tankar och funderingar om döden bemöts. Säljö (2005) påpekar hur barn tar efter vuxnas beteende. Dock uppfattar pedagoger att det inte alltid är lätt att bemöta barns tankar och funderingar om döden på egen hand och därför anser de att skönlitteratur är ett användbart redskap för att underlätta lärandet om döden. Vi tror att pedagogers egen rädsla och okunskap om ämnet gör att barn inte får utlopp för sina frågor och funderingar om döden. Vi ser pedagoger som tycker att ämnet skall behandlas i förskolans vardag, dock är deras bristande kunskap och rädsla ett hinder på vägen för en naturligare syn på döden hos barn och pedagoger. Det är vår personliga inställning till döden som kommer att sätta spår i barnens framtida syn på döden. Det är vårt val om barnen skall få chansen till en öppnare och naturligare syn på döden eller om vi väljer att vidarebefordra en tystnad och rädsla kring döden.

En av pedagogerna anser att det är viktigt att reflektera över sin personliga inställning till döden och i sin yrkesroll utvecklar ett anpassat förhållningssätt till döden som är till fördel för barnen i förskolan. Även Åkesson (1977) samtycker med detta. Samtliga pedagoger poängterar tre viktiga grund stenar som man bör ha med i sin inställning till döden och barn. Det är lyhördhet, naturlighet och ärlighet.

Pedagogerna lyfter bland annat fram vikten av att benämna döden på ett korrekt sätt för att undvika missförstånd hos barnen. Även Ekvik (1993) belyser vikten av att benämna döden på ett korrekt sätt för att undvika missförstånd, då barn inte har samma referensram som vuxna och därför kan tolka orden mer bildligt. I hopp om att mildra dödens innebörd kanske en vuxen väljer att benämna döden med att personen somnar in, vilket kan resultera i att barnet har svårt att somna i tron om att den då dör.

Det är intressant att höra att pedagoger likt Strasser (2005) lyfter fram sina åsikter om att döden är ett abstract ämne som kan vara svårt att förstå som barn. Dock anser de att barns insikt om döden kan öka med hjälp av skönlitteratur. Det är genom skönlitteratur som barn kan relatera till egna erfarenheter och utveckla sin egen syn på döden. Som vi tidigare har tagit upp är pedagoger alltid förebilder och måste kunna ha distans till sina personliga åsikter. Vi får inte ge barnen våra egna personliga åsikter och tankar om döden, utan barn måste själva få en chans att utveckla en egen syn på döden genom att skapa miljöer som främjar barns personliga utveckling.

”Varje barn skall ges möjlighet att bilda sig egna uppfattningar och göra val utifrån de egna förutsättningarna”. (Utbildningsdepartementet, s.34, 2003)

5.1 Slutsats

Slutsatsen vi har kommit fram till är att samtliga pedagoger är positivt ställda till skönlitteratur som behandlar ämnet döden. Vi har sett att pedagogens egen livssyn och livserfarenhet spelar en stor roll i hur de väljer att möta ämnet döden med barn. Detta tydliggör det starka sambandet mellan pedagogens personliga ryggsäck och yrkesprofessionalitet ute i verksamhetens beslut och agerande.

5.2 Sammanfattning

Vi anser att döden är en naturlig del i livet och är intresserade vad pedagoger anser om att belysa ämnet döden redan i förskolan. I förskolans vardag är skönlitteratur ett väl användbart redskap i många olika syften. Vårt syfte är att ta reda på vad pedagoger anser om att använda sig av skönlitteratur som behandlar ämnet döden?

Den litteratur vi har behandlat har varit ifrån 1976 fram till 2006, det vill säga att det är trettio år emellan dem. Dock anser vi att den äldre litteraturen fortfarande är relevant och den bekräftas av pedagogerna.

Under våra verksamhetsförlagda utbildningar har vi mött pedagoger som har visat ett öppet och ärligt förhållningssätt i sin pedagog roll, vilket var avgörande av vårt val av intervjupersoner. Samtliga pedagoger är verksamma i Skåne län. Våra intervjuer har varit semistrukturerade och personliga.

I vår diskussion behandlar vi litteraturen, pedagogernas åsikter samt våra egna åsikter för att besvara vår problemprecisering. Vår slutsats är att samtliga pedagoger ställer sig positivt till skönlitteratur som behandlar ämnet döden, dock kan den personliga rädslan och okunskapen om döden utgöra ett hinder för att arbeta med skönlitteratur som behandlar ämnet döden.

Vidare forskningsfråga: Varför är döden ett tabubelagt ämne?

6. Litteraturförteckning

6.1 Böcker:

- Amborn Helen & Hansson Jan. (2002) *Läsglädje i skolan*. Falun: En bok för alla AB.
- Asplund Carlsson, Maj & Klerfelt, Anna (1994) *"Allrakäraste system" i förskolan*. Göteborg: Vasastadens Bokbinderi AB.
- Blomberg, Malin (1989) *Världens bästa lekmaterial. Att arbeta med litteratur i förskolan*. Falköping: Gummessons tryckeri AB.
- Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Dyregrov, Atle & Raundalen, Magne (1995) *Sorg och omsorg*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekström, Susanna. (2004) *Läs och berätta – handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper i förskolan och förskoleklass*. Stockholm: En bok för alla AB.
- Ekvik, Steinar (1993) *Skolan och elever i sorg*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmsen, Merete (2005) *Samtalsbilder – en väg till kommunikation med barn*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Birgitta & Larsson, Gun-Britt (1976) *Barns tankar om döden*. Engwall & Krantz Stockholm: Grafiska AB.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kåreland, Lena (2005) *Modig och stark – eller ligga lågt* Finland: Ws Bookwell.
- Kåreland, Lena & Werkmäster Barbro (1986) *Möte med bilderboken*. Stockholm: Liber förlag.
- Lindfors, Karl-Erik (1991) *Med människa i kris*. Stockholm: Norstedts tryckeri.
- Nettervik, Ingrid (1994) *I barnbokens värld*. Malmö: Gleerups förlag.
- Nikolajeva, Maria (1998) *Barnbokens byggklossar*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Ulf & Tidholm, Anna-Clara (2002) *Adjö, herr Muffin*. Danmark: Abildgaard Grafisk A/S.
- Patel, Runa, Davidsson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder - att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Pettersen, J Raidar (1987) *Förnyelse i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Sträng, H Monika & Persson, Siv (2003) *Små barns stigar i omvärlden*. Lund: Studentlitteratur.
- Svensson, Ann-Katrin (1998) *Barnet, språket och miljön*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, Roger (2005) *Lärande och kulturella redskap*. Falun: Scandbook.

Utbildningsdepartementet (2003) *Läraryboken*. Stockholm: Lärarnas Riksförbund.

Åkesson, Eivor (1977) *När barn frågar om lidande och död*. Stockholm: Berlings – Tryckmans.

6.2 Internetkällor

6.2.1 Artiklar:

Sandström, Peter. (1997) *Estetiken allt viktigare i modern barnlitteratur*.

http://www.abo.fi/meddelanden/forskning/1997_14_estetik.sht

Sökord på www.eniro.se Barnlitteratur + Forskning (061213)

Strasser, Ida (2005) *Barn och döden*. <http://www.vardguiden.se/Article.asp?c=2555>

Sökord på www.eniro.se Död + Barn (061213)

6.2.2 Examensarbeten:

Sylvia Gustavsson. (2006) *Barn och rädsla. Om barns rädslor i förskole- och skolåldern samt pedagogers arbets- och förhållningssätt*.

<https://guoa.ub.gu.se/dspace/bitstream/2077/612/1/vt01-1190-01.pdf>

Sökord på www.Libris.se – Sök inom webbplatser – E-resurser i Libris – Special databaser –

Valfritt sökord: Forskning – Titel: Skönlitteratur. (061213)

6.2.3 Laboration:

Christian Svedberg 1997 *Hur tänker barn? Laboration i kognitionsvetenskap*

<http://oldwww.cs.umu.se/local/kurser/TDBC12/HT-97/LABBAR/11-LABGRP/index.html>

7. Bilaga 1.

Intervjufrågor

1. Hur tror du att pedagogers inställning till ämnet döden kan påverka barn?

Varför?

2. Hur uppfattar du skönlitteratur som verktyg i arbete med barn?

3. Vad tror du krävs av en pedagog för att möta barns frågor och funderingar som kan uppkomma vid läsning av skönlitteratur som behandlar döden?

Varför?

4. Vad anser du om skönlitterära böcker som behandlar ämnet döden?

5. Vad upplever du som pedagog när du läser en skönlitterär bok som behandlar ämnet döden?

6. Upplever du att man som pedagog behöver särskild göra något särskilt när man skall läsa en skönlitterär bok som behandlar ämnet döden?

Hur?

7. Vad väcker en döden bok hos

- vuxna
- barn

8. Har du något minne av arbete med litteratur och barn i ämnet som du vill dela med dig av?

7.1 Bilaga 2

Hejsan!

Vi är två lärarstudenter från Kristianstad Högskola som just nu skriver vårt examensarbete. VI läser vår sista termin på lärarutbildningen med inriktning på lek-utveckling-lärande i åldrarna 1-6år.

Vår uppsats handlar om pedagogernas syn på skönlitterära böcker som behandlar ämnet döden. I vår undersökning vill vi ta reda på förskollärares syn på barnböcker som handlar om döden. Döden är ett ämne som inte har blivit behandlad i vår utbildning samt att vi under våra VFU perioder (Verksamhets Förlagd Utbildning) upptäckt ett utbud av skönlitteratur för barn som behandlar ämnet döden. Detta har väckt vårt intresse för att söka kunskap i vad pedagoger anser om dessa böcker samt hur man kan arbeta kring dem i förskolan. Vi anser att examensarbetet är ett ypperligt tillfälle för oss lärarstudenter att på egen hand söka den kunskap vi saknar och ditt deltagande är därför mycket värdefullt för oss.

Vår undersökning går till som så att vi kommer att intervjua ett antal förskollärare i Skåne. Intervjun kommer att spelas in på band. Dessa band kommer endast vi som skriver arbetet att avlyssna och därefter radera. Namn på intervju personer samt förskolor kommer inte att synas i arbetet. Du och din förskola är helt anonym. Läsaren kommer endast att få veta att undersökningen är utförd i Skåne, baserad på ett antal intervjuer med förskollärare.

Ditt deltagande i intervjun är helt frivillig och du får när som helst avbryta intervjun utan att behöva ange någon orsak.

Har du några funderingar eller frågor får ni gärna kontakta oss på följande nr.

Christina Sernham: 0768-60 16 88

Caroline Hellberg: 0708-96 87 16

Med vänlig hälsning

Christina & Caroline